

Rond de Schutsboom

Periodieke uitgave van:
Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen"

Jaargang: 27 nr. 1

Rond de Schutsboom

Periodiek van:

Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen"

Redactie: Jan v. Eijck
Thijs Kemmeren
Piet Wiercx

Layout: Aschwin Wijdemans

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle
Tel: 013 - 534 89 72

Jaargang 27 nr.1

juli 2007

	pagina
Portret 206: André van Strijp (1929 – 1992)	2
Gomarius of Gomarus	7
Brabants bont 'ne boerezaddoek vol	8
De Tilburgseweg, slagader van Goirle – deel 4	10
Topniemen	20
Landverhuizers (5)	22
Pokkenepidemie van 1871 zaaide dood en verderf in twee Goirlese gezinnen.	26
Uit het museum	34
Uit de oude Schoenendoos	38
Dorpsgeschiedenis in de brievenbus (deel 1)	39

Goirles portret 206 André van Strijp (1929 – 1992)

Ben Loonen

De portretgalerij in Rond de Schutsboom maakt deze keer ruimte voor André van Strijp. Zijn moeder was één van de 200 portretten in het bekende boek dat gemaakt werd ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de gemeente Goirle: Anna van Strijp-Verhagen (portret 43). In het portret van Bernard Robben wordt de aandacht vooral gericht op Anna, "grande dame van de Goirlese Middenstand" die in de volksmond haar eigen naam bleef houden: Verhagen. Haar man Jo van Strijp bleef daarbij wat in de schaduw. In het portret van hun oudste zoon André treedt de vader wat meer naar voren als ik met de zussen Yvon en Rita het leven probeer te reconstrueren van hun oudste broer. We beginnen bij het begin.

Op 11 september ("ja, nine-eleven, maar dat heeft hij niet meer meegemaakt") 1929 werd André geboren, het eerste kind van Anna en Jo – en er zouden nog zes volgen: Piet, Jan, Rita, Yvon, Anita en Cecile. Wat moet je over zijn eerste levensjaren zeggen? Wellicht spreekt een

foto nog het meest. We hebben er een uit 1931, André is dan twee jaar, met zijn kindermeisje Güstel Stockhausen (zie noot). In die jaren van crisis en lage lonen konden zelfs niet zo'n heel rijke families zich kindermeisjes en huispersoneel permitteren. Zoals alle jongens ging André naar de Thomasschool, maar een deel van de lagere schooltijd bracht hij door op een internaat in Venray. De zussen zijn kwijt waar en bij wie precies, maar waarschijnlijk gaat het om St. Joseph dat geleid werd door de Zusters van het Goddelijk Woord (S.V.D). Interessant, gezien het feit dat André in zijn latere leven de kost zou verdienen met "het woord". Uithuisplaatsing was in het gezin van Strijp-Verhagen heel gewoon vanwege de beroepsmatige werkzaamheden van moeder Anna. De meisjes gingen pas op kostschool als ze naar de middelbare school gingen; de jongens al eerder; behalve Piet, die zo braaf en gezeglijk was dat moeder Anna hem wel bij zich kon

houden. Dat André niet braaf en gezeglijk was moge blijken uit het vervolg van zijn schoolcarrière. Maar eerst laten wij een tweede foto zien met een trotse André voor de Thomasschool met het bordje aan zijn voeten: herinnering aan mijn schooltijd – 1937. Broertje Piet mocht er ook bij staan.

Na de lagere school ging hij naar het Odulphuslyceum, de school voor de meest pientere jongens. Vanwege grote onmin (puberteit? karakter?) met een leraar maakte hij het Odulphus niet af; hij werd - zo wordt dat altijd gezegd - "van school getrapt". Op de Rijks H.B.S. Willem-II haalde hij zijn diploma. Laten we ons realiseren dat we dan net de Tweede Wereldoorlog achter ons hebben liggen. Ging hij in militaire dienst? "Niet onze André! Hij gedroeg zich zo gek, dat ze hem

niet nodig hadden." Hij ging sociologie studeren aan de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg, een van de voorfasen van de latere Tilburg University. Yes. In wat we nu herkennen als "de stijl André" rondde hij zijn studie niet af met een graad. Hij had het veel te druk met andere zaken. Uit zijn middelbare schooltijd stamt waarschijnlijk de derde foto; het jaartal ontbreekt, maar de achterkant van de foto draagt het stempel van Foto Artistiek, Rielsedijk 24 Goirle. De fotograaf is dus Jan van Boxtel, dé fotograaf in Goirle destijds, oom van Rinus van Boxtel (zie portret 107). André werd actief in de politiek. In 1953 werd hij gekozen in de Goirlese gemeenteraad. Eerst voor de K.V.P., later voor een Middenstandgroepering samen met Theo Appels. Het was het jaar dat Gerard Elsen burgemeester werd in Goirle. Hij zal het wel interessant gevonden hebben in Goirle het jongste raadslid van Nederland aan te treffen, de inmiddels boomlange (1,98 m.) André, vlot van de tongriem gesneden, een goed debater. Na afloop van de raadsvergadering zal hij zijn biertje hebben gedronken, want dat lustte hij al vroeg. Zus Rita (1936) vertelt hoe zij als 16-jarig meisje de sleutel had gekregen van de drankkast toen haar ouders een dag en een nacht van huis waren, een verantwoordelijkheid die veel te zwaar zou blijken. André gebood haar hem de sleutel te geven en toen ze dat weigerde gaf hij haar een klap voor haar kop. Zo verkreeg hij alsnog de sleutel en kon hij en zijn vrienden zich meester maken van de inhoud van de drankkast. Ik citeer uit de Volkskrant van 9 juni 1953, onder het kopje "Student in de Raad" een scribent onder de naam van meester Pennewip: "Zondag in Rotterdam, op weg naar het strand – heerlijk in die zon – ontmoette Uw Meester Pennewip nóg een gemeenteraadslid. De jongste van Nederland: ANDRÉ VAN STRIJP (23), die in Goirle woont aan de Fabriekstraat no 5. Daar zeggen ze: 'Met onze André gaan ze nog niet lopen in de gemeenteraad, het is 'n echte slimmerik'. Hetgeen de goede stemming bewijst, waarmee in dit Brabantse industriedorp deze jonge student in de raad werd gekozen. Daarin zit hij nu voor de KVP, mét zijn vriend THEO APPELS (26). Zelfs in vacantiestemming ziet André van Strijp er energiek uit. Waarschijnlijk is hij ook de nationale Benjamin onder de KVP-afdelingsvoorzitters. Zijn vader is manufacturier in Goirle. Hij loopt nu al vier jaar sociale wetenschappen in Tilburg. Nog een goed jaar en hij is afgestudeerd. Als tenminste de gemeentepolitiek niet te veel beslag op zijn tijd gaat leggen. Want Van Strijp en Appels zullen moeten vechten in de raad van Goirle, waarvan iemand mij zei dat er 'nodig 'ns een frisse wind door moest waaien". Verder vermeldt Pennewip dat André mee gaat werken aan de Kompas-uitzendingen van de KRO.

In die jaren van uitgaan, studeren en gemeentepolitiek neemt hij ook de pen ter hand met literaire intenties. Vanaf zijn 20-ste schrijft hij gedichten, en niet onverdienstelijk zoals moge blijken uit de tweede prijs die hij ontving tijdens de Groot-Kempische Cultuurdagen 1955 in Hilvarenbeek.

Het bekroonde gedicht heet: "Vliegtuig". Ik citeer een fragment om iets van zijn dichtkunst te laten proeven:

*klimt, ijs en golf en grijs glansrijk te boven,
de vreemde vis van hemel, zee en staal.*

*Vraag aan zijn klimspoor dat de dampkring tekent,
schoonschrift van staal in zee en hemel spiegelt
en tussen sterren nieuwe namen bijschrijft,
of er een luchtlijn is van afkomst en verbinding
met hem die engel is, vogel en vis tezamen.*

Anton van Duinkerken, niet de geringste man om een jury te bezetten, was samen met Emiel van Hemeldonck en Jan Naaijken van oordeel dat hij de gemeente Hilvarenbeek kon adviseren haar literatuurprijs aan André toe te kennen. Als Yvon anno 2007 naar Jan Naaijken gaat om wat informatie over die tijd en vraagt of hij zich André van Strijp nog herinnert, antwoordt de oude leeuw met een brede lach en een luide uithaal: "Natuurlijk"! Binnen de kortste keren heeft hij de relevante gegevens en knipsels bij de hand. De deelnemers aan de Groot-Kempische Cultuurdagen, die 25 jaar lang werden georganiseerd en in 1971 voor het laatst gehouden, waren voor een groot deel vrienden. Daaruit bestond weer een selectere club vrienden die na het sluiten van het festival nog een tijdje door ging, onder de Dickensiaanse naam Pickwick Club. Daar werd inderdaad geen thee gedronken, getuige de regels die André waarschijnlijk op een bierviltje neerschreef: "*Ik drink het bier bij stroele stromen, als ik maar heelhuids thuis kan komen*" (1960), "*Ik voel me ziek in armen en benen, als Peer of Pierre me nu maar mee willen nemen*" (1961). Deze scraps dank ik aan Jan Naaijken die ze liefdevol bewaard heeft. De knipsels laten zien dat de gedichten van André in diverse bloemlezingen werden opgenomen (Roeping, Gevleugeld Woord, Vandaag, Literair Akkoord) en dat hij op een gegeven moment werkte aan een roman onder de titel "Requiem van een Januskop" waarin hij zijn ervaringen beschrijft van een Brabander die naar Amsterdam is vertrokken en zijn zicht op het veranderende Brabant. De zussen met wie ik spreek, hebben dat boek nooit gezien, laat staan gelezen. Het is dus de vraag of André het ooit voltooid heeft. Nu de vraag waar André dat schrijftalent vandaan had. Het besliste antwoord is: "Van onze pa"! In het gezin Van Strijp-Verhagen was vader Jo degene die belangstelling had voor letters. Hij is niet voor niets een van de oprichters van Goirles Belang. Maar hij was altijd bezig met stukjes uit te knippen, er opmerkingen bij te schrijven; die stuurde hij vaak op naar zijn zoon André in Amsterdam. "Onze pa was een romanticus, hij wist veel van kastelen die hij graag bezocht samen met onze André. Ook hield hij veel van muziek. Bij ons thuis hebben we allemaal pianoles gehad, André heeft later altijd knap kunnen improviseren op de piano."

Het vertrek uit Goirle naar Amsterdam is in de levensloop van André een belangrijk feit. Zijn eerste baan was bij de uitgeverij Nijgh & van Ditmar. Daarna werd hij directie-secretaris aan het Instituut voor Industriële Vormgeving. Vanaf 1955 werkte hij als copywriter voor diverse bedrijven, o.a. Moussault. Als het Nederlandse volk voor Coca Cola is gevallen, voor Martini of voor Gispens meubels, dan is er een grote kans dat André van Strijp een hand had in de pakkende, wervende teksten. Maar we moeten niet denken dat het arbeidzame leven meteen de ernst bracht in zijn leven.

Waarschijnlijk bewoog André zich ook in het Amsterdamse literaire wereldje, misschien kwam hij in het beroemde trefpunt van gevestigde en aankomende literatoren: De Kring. Ik kom op deze veronderstelling als Yvon me vertelt dat André in die jaren in contact is geweest met Gerard Kornelis van het Reve (1923-2006). André was een mooie jongen, en zoals iedereen weet was Reve verlekkerd op mooie jongens. André homoseksueel? "Beslist niet"! Dat het contact niet uit de duim is gezogen moet blijken uit een brief die Reve heeft gestuurd naar André, die ergens in de nalatenschap van André van Strijp berust – maar op het moment van het interview helaas niet gevonden kan worden. Wel komt zijn weduwe met het verhaal van het eerste contact tussen André en Gerard Kornelis van het Reve. André had de eerste boeken van Simon/Gerard gelezen en was meteen een groot bewonderaar. Op een goede dag besloot hij om een bezoek te brengen aan Gerard, een jongen zes jaar ouder dan hij, ook woonachtig in Amsterdam. Hij fietste naar hem toe, zonder voorafgaande afspraak, belde aan, werd binnengelaten en hij bood zijn gastheer een pakje sigaretten aan. Van het Reve zou toen gezegd hebben: "Ik had liever gehad als je een fles jenever had meegebracht." Kostelijk! Het moet wel een authentiek verhaal zijn, want de jenever heeft altijd een rol gespeeld in het leven van de een als van de ander. Op deze plaats hoort onze vierde foto, André als een jonge god, een wel heel mooie jongen, men kan zich voorstellen dat Reve voor hem de deur opendeed. Begin vijftiger jaren, gemaakt door Foto "Schmidlin". Nader onderzoek verdient ook nog de vraag in welk boek van Reve André is ondergebracht als een romanpersonage. In 1956 trouwde André met Karola Mannaert uit Bloemendaal. Het echtpaar ging wonen in Haarlem, waar André in zijn verdere leven altijd heeft gewoond. André en Karola kregen drie kinderen: Sandra, Hans en Olivia. Na 17 huwelijk scheidde hij van Karola en trouwde hij met Mieke van den Dool in 1974. Uit dit huwelijk kwamen geen kinderen.

Over de latere jaren vertellen de zussen me niet veel. Hoe gaat dat: ieder heeft zijn eigen gezin en heeft het druk, zo veel contact heb je dan niet met elkaar. Oh zeker, André kwam wel een of twee maal per jaar naar Goirle. Op vakantie trok hij veel op met broer Piet: Italië was steevast het reisdoel. Deze belangstelling was weer een gevolg van een studie kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn belangstelling voor boeken verloochende hij nooit, de wanden van zijn werkkamer waren geheel gevuld met volle boekenkasten. Ook het bohemienleven raakte hij nooit kwijt: 's nachts lezen en schrijven, met goede muziek op de achtergrond, met een fles jenever op de voorgrond, en laat in de ochtend verrijzen. Toen zijn werkgever dat niet meer kon billijken heeft André zich vanaf 1983 als vrijgevestigde copywriter aan het werk gehouden. Op een kwade dag werd hij ziek. Toen hij zijn einde voelde naderen, dacht hij aan een afscheidsfeest ... in Goirle. Op 17 juli 1992 werd dat feest gehouden, in het Urmenveld ten huize van Mario de Kort en zijn vrouw, Cecile van Strijp, de jongste zus van André. Het was een geweldig feest herinneren Yvon en Rita zich.

Yvon vertelt: "Hij zat daar als een pater familias, temidden van heel zijn familie en zijn oude vrienden. Wim Appels was er, Piet Smits, Pierre Bogaers, Gust TerHoeven, Richard van de Pol ... of was Richard toen al dood en was Loekie er? Ook vriend Georg Geismann moet nog genoemd worden. Schoonbroer Mario heeft alles gefilmd. De volgende dag moest André naar de longarts. 'Yvon', zei hij: 'weet je wat de longarts tegen mij zal zeggen? Foutje, bedankt!' Ja, dat was toen de kreet. Drie weken later, op 6 augustus 1992, was hij dood. Niet gestorven aan de kanker, maar aan een hartaanval. We waren erg geschokt, zo kort na het feest. Hij had niet eens de foto's gezien of de film van die dag." De laatste foto die we van André plaatsen is genomen op de dag van het afscheidsfeest, vlak voor zijn sterven; zijn levensspanne is gegeven in een merkwaardige omkering van de getallen 29 – 92.

Yvon (1940) en Rita (1936), mijn informanten, denken met vertedering terug aan hun te jong gestorven broer ("maar ja, roken en drinken, wat wil je"). Ze herinneren zich André als een gezellige man, iemand die de boel aan de gang kreeg. Maar temidden van de drukte kon hij zich ook afzonderen, zich terugtrekken en zich helemaal verliezen in een boek. Kennelijk was hij ook daarin trouw gebleven aan zich zelf, want uit een krantenknipsel uit 1955 pik ik de volgende uitspraak uit zijn mond op – een uitspraak waarmee ik dit portret wil besluiten: *'s Avonds verlang ik eigenlijk niets dan een radio met Bachmuziek, Rilke en een heleboel stilte.'*

Noot: Güstel ("Gusje") Stockhausen (1911) kwam in 1930 als 18-jarig meisje uit Wattenscheid in het Ruhrgebied naar Nederland. Er was grote werkloosheid in Duitsland en in Nederland was nog werk te vinden. In 1931 was Güstel dus werkzaam als kindermisje bij de familie Van Strijp. Op 27 augustus 1936 trouwde zij met Antoon Snellen, een jonge man uit Tilburg ... die zij op de eerste dag van haar komst naar Nederland al had leren kennen! Güstel is de moeder van Marie-Louise van Abbeelen (1948), Kennedylaan 3 – welbekend bij velen in Goirle – van wie ik deze informatie gekregen heb. Güstel Snellen-Stockhausen overleed in Tilburg in 1982.

Gomarius of Gomarus

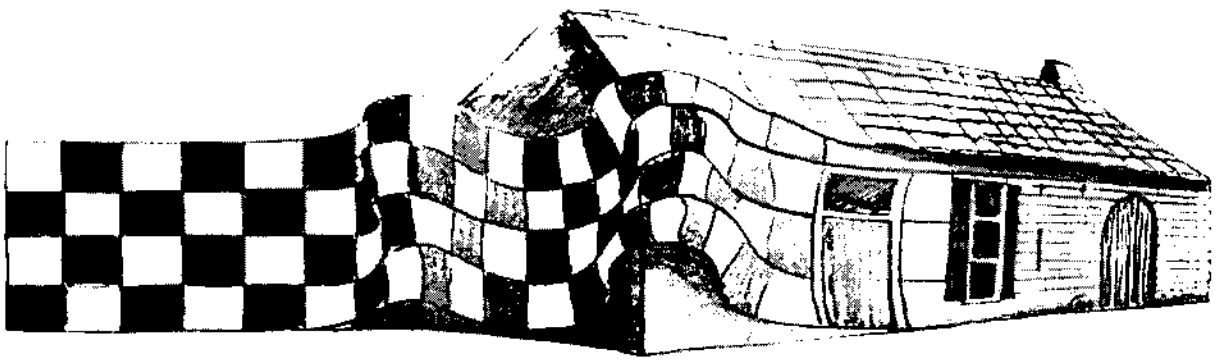
Door: Virginie Mes

Van de naam Gomarius bestaan vele varianten: Gomarus, Gomaris, Gommarius, Gommarus, Gommert, Gom en de vrouwelijke variant Gomaria. In het artikel "Gomarius Mes en Jan van Besouw: twee markante overgrootvaders" noem ik mijn overgrootvader Gomarius. In onze familie werd echter ook vaak de naam Gomarus gebezigd als men refereerde aan mijn overgrootvader. Waarschijnlijk is dit de reden dat Gomarius in het familieregister van Jan Mes en Jo van Besouw werd weergegeven als Gomarus Emmanuel Mes. Deze vermelding blijkt echter twee verschillen te bevatten als we haar vergelijken met de inschrijving van Gomarius in het geboorteregister van de Burgerlijke Stand. Johannis Mes liet zijn zoon door de ambtenaar inschrijven als "Gomarius Emanuel Mes". Dat ik in mijn artikel Emmanuel met twee m's schrijf in plaats van Emanuel met één m is op twee manieren verklaarbaar. Zowel op de grafzerk in Wijchen als het bidprentje staat vermeld Gomarius Emmanuel Mes. De tweede reden moeten we zoeken bij een van zijn pseudoniemen. Gomarius publiceerde zijn werken onder de naam Gomarius Mes of G.E. Mes, waarschijnlijk om zijn pseudoniem "Emmanuel" niet prijs te geven. Het beste is evenwel om de officiële vermelding uit de burgerlijke stand aan te houden. Archiefdiensten zijn tegenwoordig hard aan het werk om de indexen op persoonsnamen te voorzien van een scan van de betreffende akte. De gebruiker kan de akte dan meteen inzien en vaak ook downloaden. Genealogisch onderzoek kan op deze manier steeds vaker thuis achter de computer worden verricht.

8.
171.

MAAND van de GEBORTE.	Voornamen en Namen der GEBORVEN.	<p style="text-align: center;">AKTEN VAN GEBORTE.</p> <p>Heden den <u>Leventen</u> d'gsten van de maand <u>December</u> des jaers <u>duisend acht hondert negentien</u> verscheen voor mij <u>Johannes Mes</u>, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand van de <u>Gemeente 's-Heerenhoek</u>, Provincie Zeeland, <u>Lohessen</u> jaren, van beroep <u>Drukker</u>, wonende te <u>Heerenhoek</u>, dewelke mij heeft verklaerd, dat op den <u>vijftentiensten</u> van de maand <u>December</u> des jaers <u>achttien hondert negentien</u>, des <u>vorgens</u> te <u>u</u> ure, binnen deze <u>Gemeente</u>, in het huis wijk nummer <u>65</u> is geboren een kind van de <u>brunnetijke</u> huwte, van huw. <u>Pangere</u> en van <u>Antonia</u> van <u>Hartum</u> van huw. <u>Particulier</u> wonende te <u>Heerenhoek</u>, <u>lysk</u> huw. <u>Wans</u> waarvan welk kind hij verklaart te gevee <u>d'v</u> van <u>Gomarius Emanuel</u></p> <p>welke aangifte en verklaring zijn geschied in bijwezen van <u>Gerrit</u> <u>Beulan</u> <u>van</u> <u>ond</u> <u>duisend</u> jaren, van beroep <u>Drukker</u>, wonende te <u>Heerenhoek</u>, en van <u>Louise</u> <u>de</u> <u>Hanis</u>, <u>ond</u> <u>duisend</u> jaren, van beroep <u>Schieders</u>, wonende te <u>Heerenhoek</u>, als getuigen daertoe door den aangever gekozen.</p> <p>En is hieraan assende opgemaakt deze akte, die na gedane voorlesing aan den aangever en de getuigen, door hen en mij is getekend.</p> <p style="text-align: right;"><u>J. Mes</u> <u>J. J. Broekman</u> <u>J. de Hanis</u></p> <p>Heden den <u>Leventen</u> d'gsten van de maand <u>December</u> des jaers</p>
-----------------------	----------------------------------	---

Akte van geboorte van Gomarius Emanuel Mes uit de Burgerlijke stand van 's-Heerenhoek
Bron: Zeeuws archief.

Brabants bont

Piet Brok

Gruts op et Gols

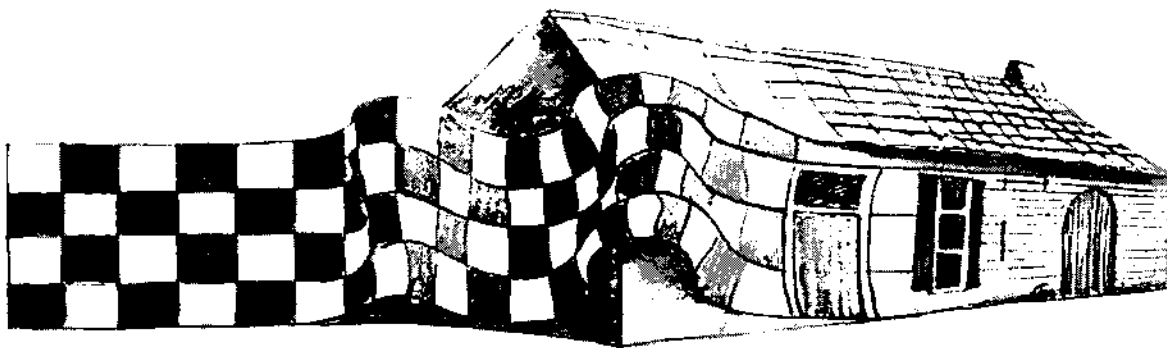
- *Kakhiele* - ww – bij het baantjeglijden je voorganger hard tegen zijn voeten stoten, zodat hij valt; kletsen, dwarsliggen, de zaak ophouden.
- *Bijj et slippere dörfde ie de klëntjes wèl te kakhiele.*
Bij het baantjeglijden durfde hij wel met zijn voeten tegen de hakken van de kleine kinderen op te botsen, zodat zij vielen.
- *Lig toch nie hil den tēd te kakhiele, zôô kunne we toch nie affeseere.*
Zit toch niet heel de tijd de boel op te houden, zo schieten we toch niet op.

's Winters legden de fraters bij vriesweer op de speelplaats van de Tarciuschool aan het Oranjeplein, verschillende glijbaantjes aan, waarop je dan kon "slippere". Er waren kortere baantjes voor de kinderen uit de lagere klassen en langere voor de kinderen uit de hogere klassen. De kwajongens uit de hogere klassen wisten met overtuiging en bravoure de bangeriken te "kakhiele" als de toezichhoudende frater zijn aandacht even elders had. En de lenigste onder de jongens slipperde op hun "hukken" de glijbaan af.

Kakhiele komt van het woord *kakhiel* en betekent "zere hiel, winterhiel. "Met kakhiele lopen" wil zeggen "last hebben van pijnlijke hielen" en ook "er berooid bij lopen".

Kak is een negatief voorvoegsel. Wij kennen dat ook bijvoorbeeld bij het woord "kakmadam".

Begin 18^e eeuw werd voor het eerst in een woordenboek aangegeven tot welke stijl een trefwoord behoorde. Men gaf met een tekenkje aan of het netjes was of niet, of het "een boertig, plomp of straattalig woord" was. Nu zouden we aangeven of een woord tot de volkstaal behoort. In de 18^e eeuw werd "kakhiel" tot de volkstaal gerekend. De oorspronkelijke betekenis: "zere hiel" is voor ons verloren gegaan. Het zelfstandig naamwoord "kakhiel" is verschoven naar een handeling, naar het werkwoord "kakhiele". Met de opwarming van de aarde is er alle kans dat het woord *kakhiele* uit ons dialect zal verdwijnen, want als er geen koude winters meer zijn kunnen er ook geen slipperbaantjes worden aangelegd en kan er niet "gekakhiel" worden.

'ne boerezaddoek vol

Jan Kwatta

Op 25 oktober 1915 is Jan Mes senior getrouwd met Johanna van Besouw, de oudste dochter van Jan van Besouw. Jan Mes werd in 1920 mededirecteur bij de stoomweverijen Besouw. Hij nam geleidelijk de fabrieksleiding over van Jan van Besouw. Zijn stijl van leidinggeven werd door de arbeiders ervaren als autoritair, streng en hard. Zeker in vergelijking met de manier van leidinggeven van zijn voorganger, Jan van Besouw. Voor de crisistijd van 1930 waren enkele jongelui aangetrokken om te worden opgeleid voor functies in de fabriek. Deze jonge arbeiders kregen één stuiver per uur uitbetaald als loon. In 1930 en daarna was er te weinig werk in de fabriek. Ook vaders werkzaam bij de firma Besouw, namen vrijwillig hun schoolverlatende zonen mee naar het werk. Zij konden zo van dag tot dag het werk in de fabriek leren. De vaders deden dit in de hoop dat, als het werk weer zou aantrekken, hun zonen voor vast zouden worden aangenomen. Deze jongelui kregen voor hun arbeid niets uitbetaald. Het verhaal gaat dat zij op het einde van de week voor hun vrijwillige arbeid een kwatta-reep kregen. Vandaar de bijnaam van Jan Mes senior: Jan Kwatta.

Een tweede versie komt ons ter ore, verteld door de familie Mes zelf.

Jan Mes senior was een strenge vader voor zijn kinderen. Het gezin Mes leefde vrij geïsoleerd van de dorpsgemeenschap. Er kwam bij de familie Mes weinig bezoek over de vloer. Kwam een vriendje of vriendinnetje aan de deur, omdat een van de kinderen Mes jarig was, dan schepte vader Jan zo'n kind af en kreeg het van hem een kwatta.

Zelf denk ik dat de naam Jan Kwatta is ingegeven door de handelwijze van Jan Mes als directeur van de fabriek. Het verschil in betaling van één stuiver per uur voor de aangeworven jongelui en één kwatta per week voor de vrijwilligers zal zeker uit en te na besproken zijn op de werkvloer en daarbuiten.

Mocht door bovenstaande versies de waarheid geweld zijn aangedaan dan hoor ik graag het juiste antwoord op de vraag: Waarom werd Jan Mes senior Jan Kwatta genoemd?

De Tilburgseweg, slagader van Goirle – deel 4

Piet Wiercx

In deel 4 van deze serie vervolgen wij onze wandeling vanaf het appartementencomplex Boschlust richting Goirle.

We passeren enkele villa's, soms half verscholen in het struweel aan de Tilburgseweg. Dan, links van ons, doemt een riante villa op achter een groot gazon met een rij statige bomen: villa De Boschkens.

Villa de Boschkens

De villa staat als tekening afgebeeld in een promotieboek "Zo is Noord-Brabant", in 1939 uitgegeven onder redactie van Vincent Cleerdin. In het boek zijn de gemeenten opgetekend "*die bijzondere vermelding verdienen*". Ook Goirle, omschreven als *één der oudste dorpen van Brabant* en verder geprezen om *het rijke natuurschoon harer omgeving en villabebouwing langs den mooien Oude Goirleseweg*, zoals onze huidige Tilburgseweg

Foto: collectie J. van Gils

vroeger heette.

De imposante villa is in 1918 gebouwd in opdracht van de Tilburgse meelhandelaar Bruyelle. In eerste instantie als buitenverblijf en later verbouwd tot een complete, fraaie villa.¹

Links van de oprijlaan staat de portierswoning. Oudere Goirlenaren zullen zich nog herinneren dat de villa tijdens de Tweede Wereldoorlog diende als woonverblijf voor Duitse officieren. Dat geldt trouwens voor meerdere villa's aan de Tilburgseweg.

De villa heeft zelfs tijdelijk gediend als marechausseekazerne tijdens de bouw van de nieuwe kazerne aan de Poppelseweg.

Geraline

Vorbij de Boschkens vangt ons oog de naam "Geraline" op de gevel van de aangrenzende villa met huisnummer 183. Geraline is een samenvoeging is van de namen van Gerard van Dijck en diens vrouw Lien van Meel. G.J.A. van Dijck was een hoge ambtenaar bij de gemeente Goirle. Het echtpaar heeft de villa gekocht van de Tilburgse bouwonderneming Appels aan wie op 10 september 1934 de bouwvergunning werd verleend. Ook de architect droeg die naam: A. Appels.

De bouwvergunning gold "drie landhuizen, waarvan één alleenstaand".

Foto: Louis Doomernik

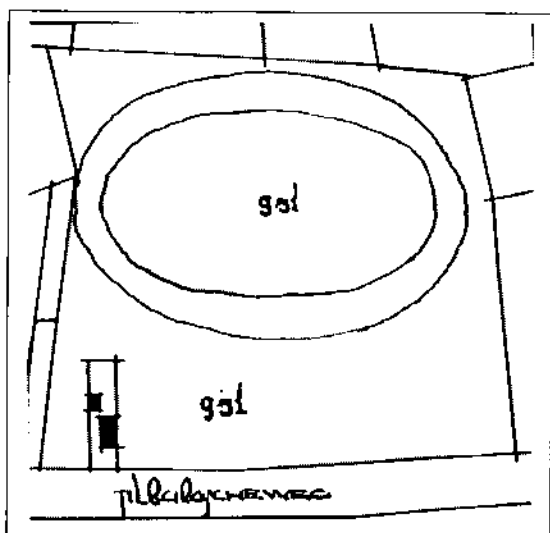
Enkele elementen van Geraline – bijvoorbeeld het puntdak – zien we terug in de aangrenzende woningen met de huisnummers 181 en 179. De drie landhuizen vormen als het ware één architectonisch geheel.

Casa Mia

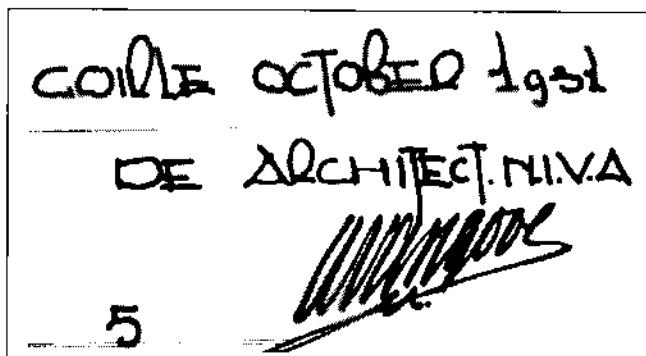
Geen Italiaan, maar een “gewone” Nederlander: Al. P.P. de Grauw, chef de bureau-afdeling verkoop van de firma Van Puijenbroek, kreeg in 1931 vergunning voor de bouw van deze villa onder architectuur van Goirlenaar J. van Gool. Waarom “Casa Mia”? Had de Grauw iets met Italië? “Nee hoor, gewoon omdat mijn moeder dat een leuke naam vond. Ze kon goed zingen, ze deed dat graag en Italië is het land van de opera’s,” vertelt Greet de Grauw, de huidige bewoonster.

Greet kan kostbare informatie verstrekken, want ze heeft vanaf haar kinderjaren in Casa Mia gewoond. En ze vertelt: “Ik weet nog dat achter de huizen hier een grote betonnen wielierbaan lag. Maar de baan werd afgebroken en daar kwam een groot roggeveld voor in de plaats. Als de rogge gemaaid was, gingen we ’s avonds aren rapen. We maalden de rogge zelf en moeder bakte daarvan brood in de oven. Het was immers oorlog en het voedsel was schaars. De akkers veranderden later in sportvelden. We hebben daar met de jongens van Greven heel wat op afgeravot.”

De wielierbaan vinden we terug op de bouwtekening van architect Janus van Gool.²

Het valt op dat het huis van de Grauw het enige is langs de Tilburgseweg. Dat klopt, want in 1931 stond er tussen villa de Boschkens en café de Twem helemaal niets.

Detail Bouwtekening 193. Bron: bouwdoossier Regionaal Archief Tilburg

Toen de wielierbaan verdwenen was en ook de sportvelden in onbruik raakten, namen enkele bewoners van aangrenzende huizen het initiatief om de strook van de braakliggende grond achter hun huis te kopen om daarmee hun tuin te vergroten. En zo ontstonden daar achter sommige landhuizen diepe tuinen, bijvoorbeeld achter “Lindehof” met huisnummer 175.

Van Lindenhof richting rotonde

Over iedere villa zou veel te vertellen zijn. Smeuïge verhalen over vroegere bewoners, hun sympathieën, over wat ze ondernamen en wat hen overkwam. Maar we willen ons hier beperken tot vooral zakelijke gegevens over de fraaie villa’s van dit stukje Tilburgseweg.

Op huisnummer 175: “Lindehof”.

De bouwvergunning werd verleend in 1933 aan Elias C.M. Peijnenborg, directeur van De Pijnenburgs Weverijen. De architect was Fr. Hovers uit Tilburg. Als bijzonderheid kan worden vermeld dat de villa hoofdzakelijk is gebouwd door Jan van der Zande, timmerman in de fabriek van zijn baas Elie Peijnenborg.

*Goirle, Vullawijk, Rijksweg...
Het huis rechts is Lindehof. Foto: collectie J. van Gils*

Op huisnummer 173 komen we weer een fabrieksdirecteur tegen, namelijk J.P. Broekhoven, directeur van de H.T.I.. De bouwvergunning is hem verleend in 1932 en ook hier was de architect de Tilburger Fr. Hovers.

De bouwvergunning van de villa met huisnummer 171 is in 1932 verleend aan H. Janssens, van beroep handelsagent. De villa heette in vroeger jaren "Leontientje" en werd sinds 1938 bewoond door René Majoie, de zoon van Godefroid Majoie die op Beukenhaghe woonde. De villa is gebouwd onder architectuur van S. Konings uit Tilburg. In de oorlogsjaren was Leontientje gevorderd door het Duitse leger en diende als verbandpost voor gewonde Duitse militairen.

De bouwheer van de villa met huisnummer 169 is Johann Walter Dietrich, als ingenieur werkzaam bij de firma Van Puijenbroek. De villa is gebouwd in 1934 onder architectuur van Janus van Gool uit Goirle. Dietrich was Rijksduitsler en vluchtte met zijn gezin op Dolle Dinsdag uit Goirle.

Ook het drietal dubbelwoningen (167-165, 163-161, 159-157) vormt architectonisch één geheel, maar de woningen tonen op onderdelen bouwkundige verschillen. Eénheid in verscheidenheid! Ook deze villa's zijn gebouwd door de firma Appels onder architectuur van A. Appels.

Triest detail is dat de gebroeders Appels in 1944 gearresteerd werden wegens het verbergen van wapens in hun houtzagerij in Udenhout. Zonder berechting werden zij nog dezelfde dag gefusilleerd. Hun lijken werden drie jaar later gevonden op het terrein van de Willem II-kazerne in Tilburg.

Verder wandelend richting rotonde, verraden aangename braadluchten de nabijheid van Brasserie De Boschkens. Eéns was dit het legendarische café de Twem. De populaire herberg ontleende zijn naam aan wielerbaan de Twem, de Tilburgse Wieler- en Motorbaan.

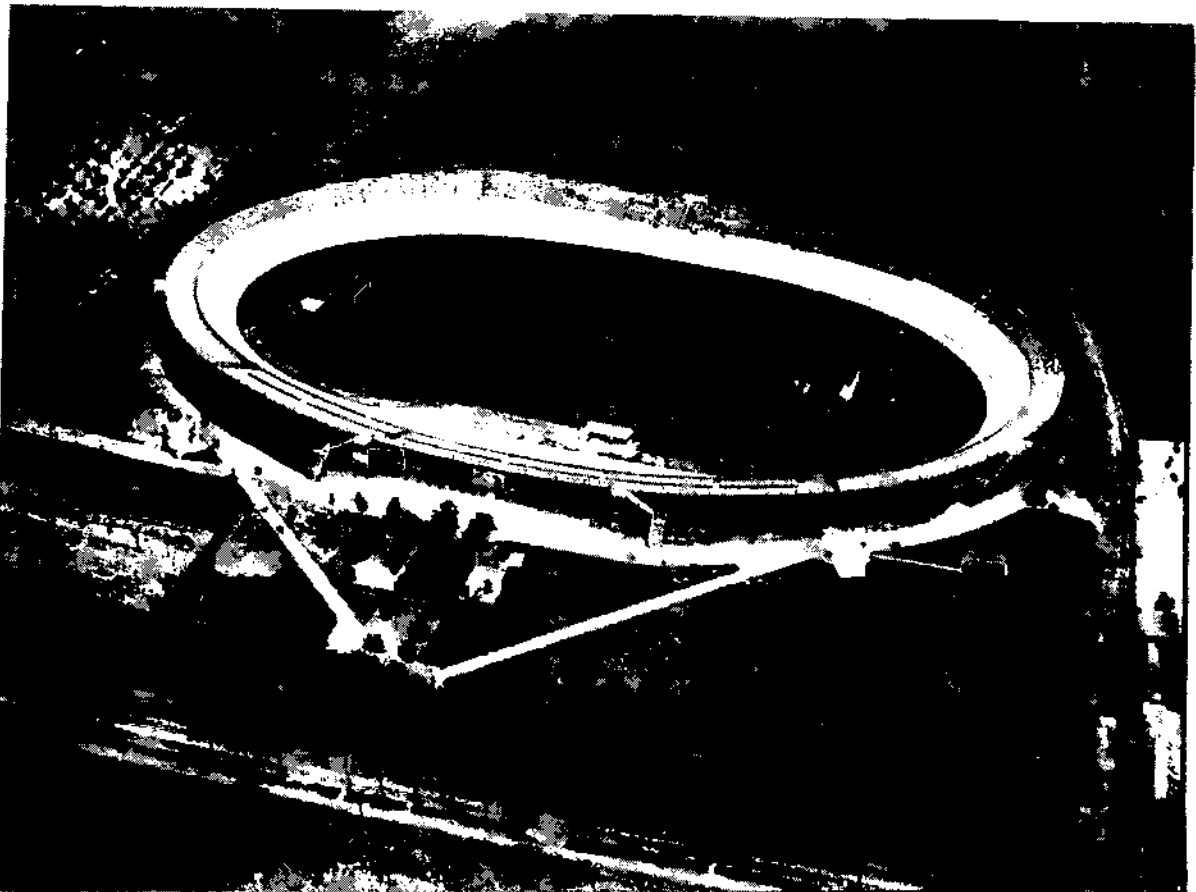
De Twem

Al in het begin van de twintigste eeuw werden in Goirle wielervedstrijden gehouden op gras- en zandbanen. Later op de houten wielervedstrijden "de Grens", gelegen aan de Poppelseweg ter hoogte van de iets naar achter liggende witte huizen 118a – 118d.

Het was gezellig op de wielervedstrijden. Er werden heroïsche gevechten geleverd en je kon in het café van Bet de Vries een goede pint drinken.

Maar dit alles zou verbleken bij het wielervedgebeuren aan de Tilburgseweg, op een prachtige nieuwe baan die de "mooiste van Europa" werd genoemd.

Rond 1920 namen enkele Tilburgers en Goirlenaren het initiatief tot de bouw van een grote betonnen baan waarop motor- en wielervedstrijden georganiseerd konden worden. De grote drijfveer achter deze sportieve plannen was fabrikant Eduard van Puijenbroek. In augustus 1921 werd de baan geopend en iedereen had hoge verwachtingen.

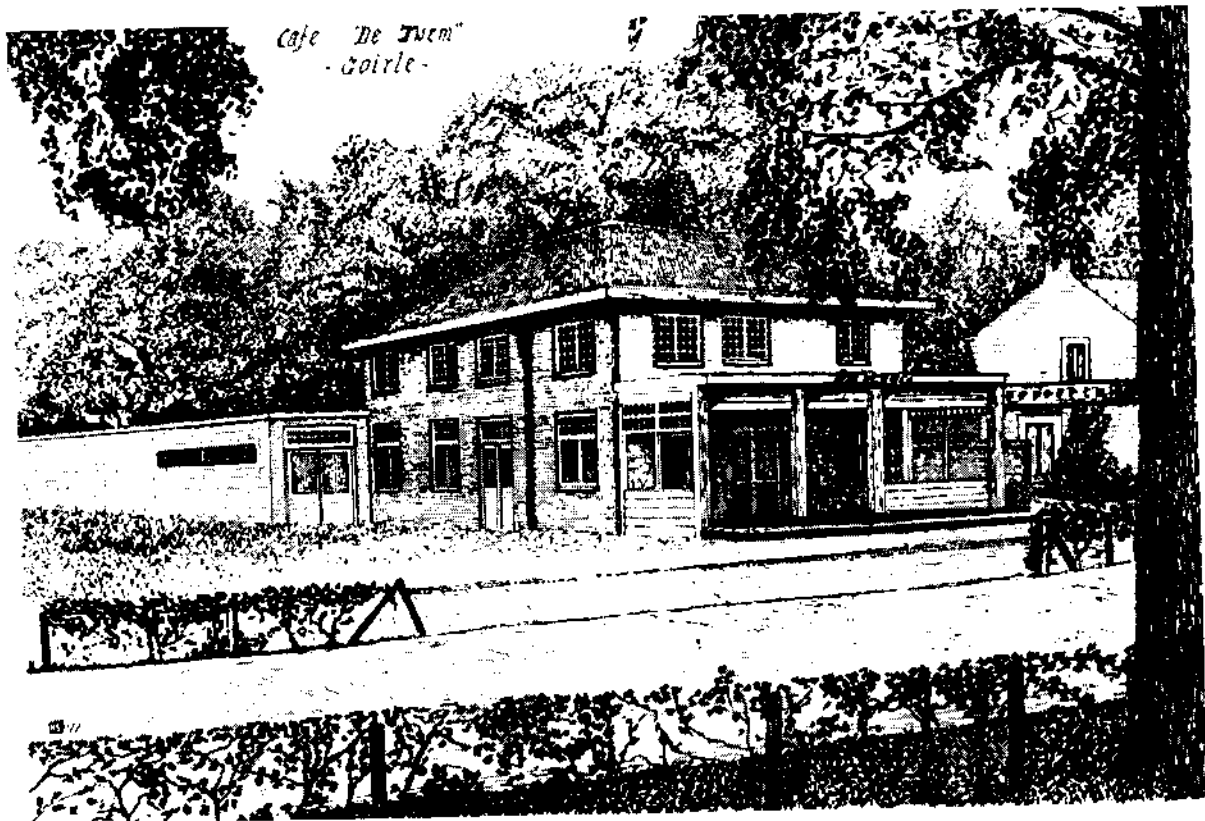

Wielervedbaan de Twem. Foto: Heemkundige Kring Goirle

Maar in de praktijk bleek de baan te steil en eigenlijk vooral geschikt als motorbaan. Bovendien was de baan niet overdekt, nat en gevaarlijk. De bezoekersaantallen vielen tegen en al gauw kwam de Twem in geldzorgen. Het werd stiller en stiller rondom de Twem, de baan raakte in verval en werd uiteindelijk gesloopt in 1937.

De vrijgekomen grond werd akkerland en later werden daarop sportvelden aangelegd. Het werden de sportvelden van G.S.B.W. (Goirlese Sportvereniging Blauw Wit), in 1939 opgericht door het personeel van de toenmalige gloeilampenfabriek Flora N.V. De "Blauwwitters" speelden tot 1951 op deze velden die daarna werden toegevoegd aan de tuinen van enkele aangrenzende villa's.

Bij de opening van de wielersbaan in 1921 was er nog geen café de Twem. Je kon nergens een pilsje bekomen! Dat was een groot nadeel, want een enthousiaste wielersliefhebber hoort op tijd zijn keel te smeren. Na een jaar werd dan ook bij de wielersbaan een cantine gebouwd en in 1924 kreeg Willem Eysermans vergunning voor de bouw van een woonhuis en melksalon. Ja, je leest het goed, een melksalon. De architect was Janus van Gool. Na W. Eysermans werd het huis bewoond door C. Hendriks, van beroep herbergier. Deze begon een café en kreeg op 2 oktober 1933 een vergunning voor de bouw van een zaal, te gebruiken als vergaderruimte en als binnendoel voor handboogschutters. En zo werd de Twem de thuisbasis voor gilde Sint Sebastiaan in de periode 1935 tot 1942.

Café de Twem. Pentekening H. Schuttelaars, 1977

Het café was intussen overgenomen door Louis Brenders met zijn vrouw Truus. Vooral de laatste heeft het café op flamboyante wijze bestierd.

Na het bewind van het echtpaar Brenders heeft het café verschillende vormen van ontspanning en horeca gekend. Tot het werd wat het nu is: brasserie de Boskens. Met deze naam verdween ook de laatste herinnering aan de legendarische wielersbaan.

Villa Charlotte

We lopen nog even terug naar villa Geraline. Daar tegenover staat een houten huis onder nummer 172. Het is een compleet houten huis en dat is bijzonder.

De bouwvergunning werd verleend op 19 mei 1921 aan C.A. Rutgers. Deze ingenieur kwam uit Indië (het huidige Indonesië) wegens een benoeming bij de firma Van Puijenbroek. Hij heeft kennelijk even moeten zoeken naar een geschikte woongelegenheid in Goirle, want ir. Rutgers verbleef enige tijd in hotel de Kroon aan de Bergstraat. Dat was dus in de tijd dat aan de Tilburgseweg de nieuwe wielersbaan gebouwd werd. De vele materialen voor de bouw kwamen uit Duitsland. Daaronder ook twee houten préfab-woningen, geleverd door de firma Van Dijk-Stumpers. De ene houten woning werd gebouwd op de sportterreinen bij het Willem II-stadion en moest uiteindelijk plaatsmaken voor de huidige sportaccommodatie aldaar.

Een bijzonder houten huis. Foto: Louis Doomernik

De andere woning was bestemd voor ir. Rutgers aan de Tilburgseweg in Goirle. Aan de voorgevel van het houten huis hing een bordje met daarop "Charlotte" en in Goirle stond het huis dan ook bekend als "Villa Charlotte". Na het overlijden van ir. Rutgers verhuisde zijn vrouw naar Tilburg en werden de nieuwe bewoners architect Van Dooren en zijn gezin.³

Het houten huis staat er nog steeds en valt op door zijn bijzonder karakter. Het staat daar alsof het wegdroomt naar lang vervlogen jaren toen in de grote boomgaard achter het huis of op een koel plekje onder de kastanje, zelfs in de kleurrijk ingerichte kamers de geluiden dóórdrongen van de heroïsche wielergevechten op de betonnen baan achter de villa's aan de overkant.....

De Volthuizen

Grenzend aan het houten huis staat een serie woningen met als huisnummer 156 – 170. Het linkerbouwblok, nr. 156 -162. Rechts – niet zichtbaar op de foto – het spiegelbeeld ervan, nr. 164-170.

De Volthuizen. Foto: Louis Doomernik

De woningen zijn in Goirle bekend als de Volthuizen.⁴ Opdrachtgever voor de bouw was de Tilburgse Metaaldraadlampenfabriek Volt, waar in die periode ca 1600 mensen werkten. De woningen waren bestemd voor beampten die werkten bij deze fabriek, kortweg "de Volt" genoemd. De Volthuizen werden gebouwd volgens rechtsreeks door het rijk gehanteerde voorschriften. Gemeentelijke richtlijnen waren dus niet aan de orde, want de gemeente Goirle bleek niet bereid medewerking te verlenen aan de bouw van woningen die niet bestemd waren voor eigen gemeentenaren. De acht woningen werden aanvankelijk beheerd door de woningstichting Aert Swaens. In het bestuur van deze stichting zat onder andere ir. Koppelmans, directeur van de Voltfabrieken.⁵ De naam Aert Swaens was zeer toepasselijk voor een woonproject in Goirle. Aert Swaens (1541-1626) was een geboren Goirlenaar uit een gegoede familie. Hij werd een invloedrijk priester die onder meer boeken schreef over godgeleerde onderwerpen, maar zich daarnaast beijverde voor goede vormen van volkshuisvesting. Zo stichtte hij bijvoorbeeld in Oisterwijk een gasthuis voor zeven arme vrouwen. Hij stichtte ook studiebeurzen voor kinderen om goed onderwijs te kunnen volgen. Hier hebben veel Goirlese kinderen gebruik van gemaakt. Het bijzondere van de Volthuizen is dat ze gebouwd zijn volgens de bouwstijl van de Amsterdamse School. Kenmerkend voor deze Amsterdamse Stijl is de speelse, vriendelijk ogende indeling van de gevels, waardoor er zelden sprake is van eentonige massiviteit in de gebouwen. Het wooncomplex in zijn geheel is aangewezen als rijksmonument.

Kopwoning van het rechter bouwblok. Foto: Louis Domernik

Het bos

De Volthuizen zijn niet alleen bijzonder vanwege de bouwstijl, maar ook omdat hun tuinen grenzen en overgaan in het achterliggende bos. Dat bos was in 1928 eigendom van Van Puijenbroek. Toen in dat jaar de Volthuizen gebouwd werden, stonden er al - aan de rand van het bos, richting rotonde - twee huizen, nummer 152 en 154. Het oudste van die twee heette "de Rips" waarvoor de bouwvergunning werd verleend in 1927 aan Corn. de Kok. Huize de Rips, intussen afgebroken om plaats te maken voor een modern landhuis, was bijna hetzelfde als het aangrenzende huis dat er nóg staat.

Volledigheidshalve zij vermeld dat de dubbelwoning, grenzend aan de rotonde, stamt uit 1937.

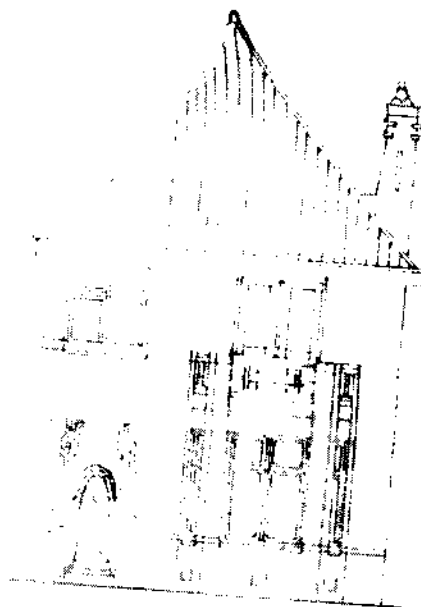
Bij de rotonde steken we over voor een bezoekje aan villa Nieuw Sterrenberg waar ééns een beroemde Goirlenaar woonde

Nieuw Sterrenberg

Deze villa is vooral bekend vanwege zijn vroegere illustere bewoner mr. M.P.L. Steenberghe (1899-1970). Deze kwam in 1922 naar Goirle waar hij juridisch adviseur en directielid was geworden van de N.V. Van Puijenbroek. Mr. Steenberghe woonde enkele jaren in de oude pastorie aan de Bergstraat. In 1926 werd hem vergunning verleend voor de bouw van een villa aan de Tilburgseweg. De architect was H.C. Bonsel uit Tilburg. De villa kreeg als naam Nieuw Sterrenberg

Villa Nieuw Sterrenberg. Foto: Louis Doomernik

Voorgevel

*Ontwerp huis de Rips, 1927.
Bron: Bouwdossier Regionaal
Archief Tilburg*